

ترغیب خلاقیت در ساختن

سیدعلی عبداللهی حسینی، مدرس دانشگاه فرهنگیان، ساری

در اکثر کشورهای پیشرو در آموزش و پرورش مثلاً در مدارس ایسلند از حدود ۲۰ سال قبل این موضوع با هدف تشویق و ترغیب خلاقیت‌های فردی و کاربرد آن در زندگی روزمره در سرفصل دروس گنجانده شده و موضوع اساسی آن آموزش و جانداختن شیوهی تفکر است. باید این پیش فرض را پذیرفت که همه خلاق اند. مهم این نیست که ایده‌های دانش‌آموزان ایده‌های موفق باشد، مهم این است که ایده ارزش نظری خود را دارد.

هرچند اغلب دانش‌آموزان ما نمی‌توانند نویسندگان، دانشمندان، موسیقی‌دانان یا هنرمندان مشهوری شوند، ولی هر کدام می‌توانند خلاقیت خود را از طریق تمرین دقیق در کلاس درس افزایش دهند (خرازی، ۱۳۸۵: ۲۳۵). لذا باید شرایط عملی آن را فراهم نمود. تأکید بر کنجکاوی بچه‌ها و تحریک ایجاد سؤال و پرداختن به جواب برای آن است که به سمت خلق دانش جدید سوق پیدا کنیم.

آموزش نوآوری در رشد و بلوغ فکری دانش‌آموزان تأثیر بسیار زیادی دارد؛ زیرا آنان را نسبت به جامعه و محیط پیرامونشان کنجکاو تر می‌کند. آموزش خلاق نسل خلاق را پرورش می‌دهد. عنصری‌ترین و محوری‌ترین عامل تحول در آموزش و پرورش معلم است و این نگاه نیز در سند تحول بنیادین در راهبرد کلان چهار و راهکار ۱۷/۳ مورد تأکید قرار گرفته است. از این رو پیشنهاد می‌شود خلاقیت در سرفصل درس‌ها گنجانده شود تا بدین ترتیب استعدادهای بچه‌ها کشف و شکوفا گردد.

مهم‌ترین عوامل مؤثر در کیفیت یادگیری دانش‌آموزان ساختار کلاس درس است و یادگیری خلاق مستلزم کلاسی فعال، پویا و برانگیزاننده است (حسینی، ۱۳۸۷: ۱۲۵). «خلاقیت یک موهبت الهی است که ظهور آن مستلزم پرورش آن است. موضوعات خلاق و موضوع‌های هنری راهی برای ورود به دنیای خلاقیت است. در این قلمرو هیچ مرزی وجود ندارد و هر کسی می‌تواند از میان مرزها عبور کند. لذا مدرسه می‌تواند عاملی مؤثر در رشد توانایی‌های خلاق دانش‌آموزان باشد» (همان: ۱۲). در این بین، نقش بی‌بدیل معلم بسیار تأثیرگذار است؛ زیرا معلمان آگاه می‌توانند محتوای آموزشی حافظه‌مدار را نیز به‌صورتی خلاقیت‌برانگیز ارائه دهند. با این مقدمه‌ی کوتاه وارد

شخصی خود را از تعارض و شیوهی کنترل آن منعکس کنند. این کار را می‌توان از طریق پرسش‌نامه انجام داد. بدین ترتیب که به هر دانش‌آموز هفت تکه کاغذ بدهید. هر سؤال را با صدای بلند بخوانید، از آن‌ها بخواهید که جواب هر سؤال را به‌صورت یک عبارت روی تکه‌های کاغذ بنویسند. زمان کافی برای جواب دادن بدهید و این کار را تا آخرین سؤال تکرار کنید. سؤال‌ها عبارت‌اند از:

الف. در زندگی با چه کسانی دچار تعارض هستید؟
ب. چه موضوعاتی برای شما تعارض‌زا هستند؟
پ. هر وقت با کسی دچار تعارض می‌شوید، چه احساسی دارید؟ آیا شما همیشه با یک وضعیت ثابت دچار تعارض می‌شوید: ترس، آزرده‌گی، خشم، آشفتگی، ناراحتی؟
ت. معمولاً تعارض‌های خود را چگونه کنترل می‌کنید؟ از طریق دعوا با دعوا، یا اصلاً قبول نمی‌کنید آن‌ها را حل کنید؟ آیا تعارض‌های خود را همیشه با یک شیوه برطرف می‌کنید؟
ث. چه دلیلی برای احساس یا رفتار تعارض‌زا دارید؟ چه عاملی روی پاسخ شما اثر دارد؟
ج. تاکنون چه نتیجه‌ای از شیوهی حل تعارض‌های خود گرفته‌اید؟
چ. چه راه‌حلی را برای کنترل موقعیت‌های تعارض‌زا مؤثرتر می‌دانید؟

۸. به دانش‌آموزان فرصت پاسخ‌دهی بدهید. سپس پیشنهاد کنید که جواب‌هایشان را با یکدیگر عوض کنند.
۹. اعضای گروه می‌توانند دیدگاه‌ها و یافته‌های خود را از این فعالیت با یکدیگر تبادل کنند. برای گفت‌وگوها جملاتی از این قبیل می‌توانند مورد استفاده قرار بگیرند:
الف. در این فعالیت من تحت تأثیر... قرار گرفتم.
ب. آگاهی زیادی از... پیدا کردم.
پ. من کاملاً متوجه شدم که...
ت. از اینکه دیدم... ناراحت/خوشحال شدم.
۱۰. یافته‌های خود را با گفت‌وگویی مختصر درباره‌ی تعارض جمع‌بندی کنید. سپس آن‌ها را برای انجام یک اقدام ویژه ثبت کنید: در نتیجه، من به‌طور جدی فهمیدم که...

ارزش‌یابی: ۱. مرور تکالیف نوشتاری دانش‌آموزان
۲. نظارت بر بحث‌ها و فعالیت‌های دانش‌آموزان

منابع

۱. پوشنه، کامبیز و اسماعیل صدیقی؛ راهنمای آموزش صلح، سیمای فرهنگ، چاپ اول، تهران، ۱۳۹۲.
۲. فتحی و اجارگاه، کوروش و معصومه اسلامی. «بررسی میزان توجه به آموزش صلح در برنامه درسی دوره ابتدایی از دیدگاه متخصصان تعلیم و تربیت کارشناسان برنامه‌ریزی درسی و معلمان دوره ابتدایی شهر تهران». فصل‌نامه‌ی نوآوری‌های آموزشی، شماره‌ی ۲۵، ۱۳۷۸.
۳. سایت موزهی صلح تهران
www.tehranpeacemuseum.org
4. Nvareo, Loreta-Castro, Nairo, Jasmin-Galac(2010). Peace Education by peace education center.
5. Bangkok: UNESCO PROAP, 1998, Learning to Live Together in Peace and Harmony
6. www.Unesco.org

در آموزش ابتدایی نسل خلاق

علی لطفی، مدرس دانشگاه فرهنگیان، آمل

کلاسی می‌شویم که آموزگار محترم آن با استفاده از الگوی رشد خلاقیت - که دارای ابعاد پنج‌گانه‌ی محیطی، اجتماعی، عاطفی - شناختی، فکری، آموزشی و فیزیکی است - به آموزش درس موردنظر می‌پردازد.

کتاب: ریاضی پایه: دوم
موضوع: تقارن

صفحه: ۴۶ شیوه‌ی اجرا: تلفیق درس ریاضی با هنر آموزگار پس از اجرای فعالیت‌های مقدماتی تدریس از فراگیرندگان می‌خواهد وسایلی را که همراه آورده‌اند مانند کاغذ شطرنجی، کاغذ A4 سفید و مداد شمعی رنده شده روی میز بگذارند (در صورت عدم دسترسی به مداد شمعی رنده شده می‌توان مقداری جوهر و یک عدد قطره‌چکان تهیه نمود). آموزگار نیز همراه خود یک دستگاه اتوی برقی به کلاس آورده است (بُعد فیزیکی برای استفاده از ابزار و وسایل مختلف و بهره‌گیری از محرک‌های بصری).

به یقین دانش‌آموزان تحریک می‌شوند و به احتمال زیاد از معلم کلاس خواهند پرسید: «این وسایل برای چیست؟ با این وسایل، امروز چه کاری را می‌خواهند انجام دهند؟» (بُعد عاطفی - شناختی برای ایجاد ابهام، حساسیت و کنجکاوی). آموزگار این فرصت را در کمال آرامش و امنیت به فراگیرندگان می‌دهد که حدسیات خود را بیان کنند (بُعد محیطی - اجتماعی برای ایجاد ساختار اجتماعی کلاس در قالب امنیت). آن‌گاه از فراگیرندگان می‌خواهد که ورق A4 سفید را طوری تا کنند که دو قسمت کاملاً روی هم قرار گیرد. سپس به کمک مداد و خط‌کش تای کاغذ را پررنگ کنند. در ادامه می‌پرسد: «خطی که بر اثر تای کاغذ کشیدید چه نام دارد؟» دانش‌آموزان با اندک راهنمایی یا بدون راهنمایی (زیرا فعالیت شماره‌ی یک و دو صفحه‌ی ۴۶ را انجام داده‌اند) پاسخ خواهند داد: «خط تقارن». یادآوری: آموزگار در حین انجام این فعالیت اتو را به برق متصل و آماده می‌کند.

آموزگار از فراگیرندگان می‌خواهد تا مقداری از رنده‌های مداد شمعی را با کمک انگشتان دست خود در یک طرف تای

کاغذ به دلخواه پخش کنند و طرف دیگر کاغذ را روی آن بگذارند. سپس، با احتیاط اتوی داغ را یک تا دو بار روی کاغذ تا شده می‌کشد (این کار را برای تک‌تک فراگیرندگان و یا به صورت گروهی می‌توان انجام داد).

توجه: در صورت دسترسی نداشتن به مدادشمعی رنده شده می‌توان با کمک جوهر و یک عدد قطره‌چکان این کار را به شرح زیر انجام داد. آموزگار از فراگیرندگان می‌خواهد تا یک قطره جوهر را با کمک قطره‌چکان در یک طرف تای کاغذ به دلخواه بچکانند و طرف دیگر کاغذ را روی آن بگذارند. سپس با دست خود یک تا دو بار بر روی کاغذ تا شده بکشند.

پس از این مرحله، آموزگار از یک‌ایک دانش‌آموزان یا گروه‌ها می‌خواهد تای کاغذ را باز کنند و به شکلی که در اثر ذوب شدن رنده‌های مدادشمعی یا لکه‌ی جوهر پدید آمده است، با دقت نگاه کنند و به آن هر طرحی که در ذهن خود تجسم می‌کنند، بدهند و در صورت تمایل آن را کامل نمایند (بُعد فکری به همراه بُعد عاطفی - شناختی به جهت توجه به تفکر واگرا و پرورش ایده‌های غیرعادی). فراگیرندگان با ذوق و شوق فراوان به ادامه‌ی فعالیت در قالب بازی به ارائه‌ی طرح‌های ابتکاری می‌پردازند (بُعد محیطی - اجتماعی).

در ادامه، معلم از فراگیرندگان می‌خواهد که در کاغذ شطرنجی طرح‌های مختلف بکشند و نیمه‌ی دیگر آن را کامل کنند و در پایان فعالیت شماره‌ی سه را در کتاب انجام دهند.

منابع

۱. حسینی، افضل‌السادات؛ یادگیری خلاق، کلاس خلاق، انتشارات مدرسه، چاپ اول، تهران، ۱۳۸۷.
۲. گلاور، جان. ای.، پرونینگ، راجر. اچ؛ روان‌شناسی تربیتی: اصول و کاربرد آن، ترجمه‌ی علینقی خرازی. مرکز نشر دانشگاهی، تهران، ۱۳۸۵.

